

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v105.2025.21>*О. В. Мельниченко*

АКТУАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ІНІЦІАТИВ З РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТО АКТИВІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку цифрової економіки та глобалізації цифрові (віртуальні) активи (ВА), крипто активи стають важливим елементом фінансових систем та інструментом для держави, бізнесу і громадян. Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров зазначив, що лише за два дні загальні пожертви на потреби Збройних сил України у крипто валюті склали 12,7 мільйонів доларів у 2022р.

Окрім макроекономічних, зовнішньо економічних цілей, таких як прагнення якомога більше, швидше та вдаліше інтегруватися у світову економіку, Україна націлена на досягнення мікроекономічних, внутрішньодержавних цілей. Тому постала багатоцільова необхідність врегулювання обігу ВА у державі, що потребує ухвалення відповідного законодавства. Голова Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики заявив, що до літа 2025 р. в Україні буде офіційно легалізована крипто валюта.

Мета статті полягає у встановленні та аналізі кола міжнародно-правових актів з регулювання крипто активів, їх впливу на законотворчі процеси ухвалення законодавства України про віртуальні активи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проаналізовано міжнародно-правові акти та публікації, що стосуються правового регулювання віртуальних активів, крипто активів у міжнародному правовому просторі та в Україні.

Виклад основного матеріалу. На теперішньому етапі розвитку України цифровізація стала супутнім елементом розвитку всіх сфер життєдіяльності. Навіть провідні країни світу відстають від України у впровадженні цифровізації. Багато з них сліднують за Україною у рейтингах обігу цифрових валют. Наших ІТ спеціалістів цінують і запрошують працювати у провідні країни світу. Все це свідчить про те, що наша держава стрімко розвивається у цифровому глобальному суспільстві. А ще більш знаковими є здивування провідних спеціалістів світу (політологів, економістів та ін.) нашої спроможності долати перешкоди на шляху впровадження реформ.

В ері сьогоdnішнього науково-технічного прогресу «Новий світ» відрізняється від «Старого світу», зокрема, цифрою, цифровим суспільством, цифровізацією, цифровими технологіями, цифровою індустрією, цифровими платформами, цифровими комунікаціями, цифровою економікою, цифровою валютою. Цифрова трансформація відчутно змінила якість життя суспільства.

Закон України «Про віртуальні активи» [3] (Закон про ВА) є ключовим кроком у створенні правової бази для функціонування ринку ВА в Україні. Однак, на шляху його ухвалення виникає низка викликів, які вимагають уваги з боку законодавців, науковців, бізнесу та суспільства.

По-перше, міжнародні стандарти завжди були взірцем для національного законодавства будь-якої держави. Україна у своїх кодексах, законах визнає примат міжнародних норм та принципів. При створенні нового законодавства традиційно орієнтується на них у всіх сферах з урахуванням стратегічних напрямів розвитку держави та права.

Однією з найвагоміших перешкод у створенні національної правової бази регулювання віртуальних активів для українських правотворців, у першу чергу, постає відсутність сформованої, усталеної, узгодженої, перевіреної практикою застосування міжнародної правової бази регулювання віртуальних активів в цілому, крипто валют, тощо, зокрема. Це створює складнощі для гармонізації українського законодавства з вимогами інших країн і міжнародних організацій. Особливо актуальною і проблемною виявилась ця перешкода для віртуальних активів з огляду на ознаки віртуальних активів та їх правову природу. Даються в знаки транснаціональний, глобальний та інноваційний характер віртуальних активів.

Звичайно, в галузі обігу віртуальних активів вже напрацьовані деякі міжнародно-визнані стандарти. Вони стають основою для подальшого правового регулювання. Найвідомішими з них є Рекомендації FATF (Financial Action Task Force) [4]. Вони містять чіткі вимоги до регулювання обігу віртуальних активів, особливо у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Окрім FATF, існують й інші важливі стандарти та ініціативи. Рекомендації FATF є основою для формування національного законодавства у сфері ВА.

Прорив у правовому режимі віртуальних активів зробило європейське законодавство з прийняттям країнами-членами ЄС у 2023 р. регуляторних рамок Регламенту 2023/114 від 31 05.2023 р. Markets in Crypto-Assets (MiCA) [5]. Його мета – створення уніфікованого регуляторного середовища для крипто активів у країнах-членах ЄС в цілому та ліцензування, захисту інвесторів, корпоративного управління та прозорості у сфері крипто активів зокрема.

По-третє, Міжнародна організація із стандартизації (ISO) – це світова найбільша міжнародна організація в галузі стандартизації з широкого кола питань. Спеціалізований комітет Міжнародної організації зі стандартизації розробляє стандарти для блокчейн-технологій і технологій розподілених реєстрів. Розподілені реєстри, блокчейн-технології – це технічна основа фінансових розрахунків у сфері віртуальних активів. У складі Спеціалізованого комітету Міжнародної організації зі стандартизації робочі групи з цифрових валют, токенизації активів та ін., які створюють саме технічні стандарти регулювання віртуальних активів щодо безпеки, управління ризиками, конфіденційності, інтероперабельності тощо. Тобто мова йде про міждержавне правове регулювання технічної організації і підтримки віртуальних активів, а саме – серію стандартів ISO/IEC 27000 [6].

По-четверте, у 2023 р. МВФ розробило свої політики (політичні рекомендації) та технічну допомогу країнам, які стосуються регулювання криптовалют та цифрових активів. На сайті МВФ було розміщено рекомендації від 7 вересня 2023 р. «Спільне керівництво МВФ та РФС: політичні рекомендації для крипто-активів» [7].

У ньому йдеться про застосування крипто-активів, регулювання фінансової стабільності та інших напрямків, план дій по впровадженню керівництва щодо

крипто-активів. Але запропоновані стандарти розроблені на політичному рівні рекомендацій.

По-п'яте, Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision) встановлює вимоги до управління ризиками банків, які працюють із криптовалютами. У квітні 2024р. він оприлюднив «Основні принципи ефективного банківського нагляду» [8], які були схвалені органами банківського нагляду та керівниками центральних банків, що представляли понад 90 юрисдикцій, на 23-й Міжнародній конференції органів банківського нагляду. Таким чином його рекомендації впливають на регулювання обігу ВА через банки, фінансові установи. Тобто Банк міжнародних розрахунків, під егідою якого працює Базельський комітет з банківського нагляду, запропонував принципи правового регулювання ВА у конкретній сфері – у сфері діяльності банків, фінансових установ.

Ще дві глобальні організації працюють у цьому напрямку. IOSCO (Міжнародна організація комісій з цінних паперів) працює над регулюванням криптоактивів як фінансових інструментів та OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку) активно досліджує питання оподаткування крипто активів.

23 травня 2023р. IOSCO видала для консультацій детальні рекомендації

для юрисдикцій по всьому світу щодо того як регулювати крипто активи «IOSCO набір стандартів для світових крипто регуляторів» [9]. У ньому IOSCO прирівнює крипто активи до фінансових активів, з чим не погоджуються інші. Тобто наразі положення «IOSCO набір стандартів для світових крипто регуляторів» – пропозиції, підходи правового бачення.

У серпні 2024 р. OECD оприлюднила документ «Система звітності по крипто активам: найпоширеніші запитання», у червні 2023 р. – «Міжнародні стандарти для автоматичного обміну інформацією з податкових питань» [10] та ін. Її документи хоча і вузько спеціалізовані, проте дуже важливі з точки зору проблем українського законодавства. Наразі констатовано у багатьох відкритих джерелах затримку введення в дію ЗУ «Про віртуальні активи» через відсутність змін у податковому законодавстві України.

Також активну участь у регуляторній діяльності щодо віртуальних активів беруть члени міжнародні організації G20. «Рада з фінансової стабільності G20 закликала посилити правила регулювання криптовалют для захисту клієнтів. Криптовалютні компанії мають дотримуватися узгоджених глобальних правил регулювання криптовалют, щоб захистити вкладників і запобігти діям, які були вчинені такими компаніями, як FTX та Celsius. FSB опублікувала остаточні рекомендації G20 щодо нагляду за компаніями, які торгують криптоактивами, такими як біткойн» [11].

У цих рекомендаціях узагальнено 9 правил [12].

1. Влада повинна мати адекватні ресурси для того, щоб регулювати, наглядати і передбачати діяльність, ринки у сфері крипто активів, ефективно впроваджувати відповідні ефективні закони та постанови як доцільні.

2. Влада запроваджує загальну регуляторну співпрацю на фінансовій основі, розподіляючи (пропорціонує) ризики фінансової стабільності, яка будується на принципі «відповідна діяльність, відповідний ризик, відповідне регулювання».

3. З метою виконання своїх повноважень влада підтримує на внутрішньодержавному та міжнародному рівні співпрацю, консультації, координацію і обмін інформацією для сприяння стабільності регуляторних та контрольних результатів.

4. Влада вимагає від провайдерів послуг та емітентів крипто активів доступ до комплексної системи управління з чіткими напрямками відповідальності і підзвітності за всі функції і види діяльності, які вони проводять.

5. Влада відповідно має вимагати від провайдерів послуг крипто активів ефективну систему ризик менеджменту. Співпраця має бути спів мірною (пропорційною) ризику, розміру, складності, системної важливості і ризику фінансової стабільності, які можуть бути представлені діяльністю або ринком, у яких вони беруть участь.

6. Влада має вимагати збір, запис та повідомлення даних, включаючи актуальні напрями діяльності, необхідні процеси та інфраструктуру. Влада має доступ до необхідних і відповідних даних.

7. Влада вимагає від провайдерів послуг та емітентів крипто активів доступ користувачам і актуальним стейкхолдерам до комплексної, чіткої, прозорої інформації.

8. Влада має відстежувати актуальні невідповідності як у межах екосистеми крипто валют так і між ними, а також поза фінансовою системою.

9. Влада гарантує підпорядкованість провайдерів послуг крипто активів та їх філій, які поєднують різноманітні функції і види діяльності, відповідному регулюванню, контролю та нагляду.

Тобто G20 17 липня 2023 р. представила результати глобальних підходів до регулювання крипто активів у формі заключних рекомендацій заключного звіту. З нього важливо акцентували увагу на необхідності міжнародної гармонізації стандартів. Але наразі ще не можна говорити про глобальне застосування та результати впровадження цих рекомендацій.

Хоча міжнародно визнаних стандартів ще недостатньо для повної гармонізації, важливі ініціативи, такі як акти FATF, MiCA, ISO та інші прокладають шлях до створення єдиної регуляторної бази. Це полегшує інтеграцію національного законодавства до міжнародних вимог, хоча процес гармонізації залишається складним через швидкий розвиток галузі та різноманітність підходів у різних країнах та міжнародних організаціях.

Необхідно наголосити на внесенні в ЗУ «Про віртуальні активи» правових норм, спрямованих на гармонізацію законодавства України з міжнародними правовими стандартами у сфері крипто активів. І законодавство України і міжнародні правові принципи та норми регулювання віртуальних активів, крипто активів ще перебувають на етапі активного формування. Тому важливо в ЗУ «Про віртуальні активи» внести основні засади регулювання у цій сфері, які визначатимуть мету, стратегічне спрямування ухвалення, змін та доповнень до законодавства. Ці засади будуть підставою для злагодженого правового регулювання внутрішньодержавного та міжнародного.

Це сприятиме уникненню ризиків вчинення фінансових злочинів та відмивання грошей. Як відомо, віртуальні активи можуть бути використані для прове-

дення фінансових операцій по фінансуванню протиправних дій, для уникнення оподаткування, не бажаного транскордонного переміщення активів, тощо. Про це йдеться у публікаціях преси.

На даному етапі міжнародних переговорів по питанню національної безпеки мова йде про видобуток рідкоземельних металів із представниками США, чії про-владні кола активно просувають популярність крипто активів. Швидко розвиваються міжнародні зв'язки. Наш ринок має бути максимально захищеним у всіх відношеннях.

Віртуальні активи розглядають як інструмент залучення інвестицій. Зокрема, як зазначалось, ЗМІ повідомляли, навіть, про інвестування крипто валюти на потреби ЗСУ. Для правового оформлення інвестицій важливе значення має прийняття ЗУ «Про стимулювання розвитку цифрової економіки України» [13]. Очікується, що ухвалення Закону «Про віртуальні активи» активізує інвесторів. Це стимулюватиме розвиток інноваційного бізнесу в Україні. У свою чергу інвестиції, інновації, збільшення стартапів сприятимуть зростанню економіки країни, створенню нових робочих місць. А захист прав працівників, споживачів, користувачів: громадян, бізнесу та держави, можливий лише при наявності чіткого встановлених правил використання ВА, зокрема у випадках шахрайства чи спірних ситуацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цілий ряд міжнародних організацій оперативну у межах своїх компетенцій розвиває сферу правового регулювання крипто активів. Міжнародні рекомендації FATF містять чіткі вимоги до регулювання обігу віртуальних активів, особливо у сфері боротьби з відмиванням грошей (AML) і фінансуванням тероризму (CFT). Європейське законодавство з прийняттям країнами-членами ЄС у 2023 р. регуляторних рамок Markets in Crypto-Assets (MiCA) створило уніфіковане регуляторне середовище для ліцензування, захисту інвесторів, корпоративного управління та прозорості у сфері крипто активів. Міжнародна організація із стандартизації (ISO) забезпечує міждержавне правове регулювання технічної організації і підтримки віртуальних активів. МВФ розробило свої політичні рекомендації та технічну допомогу країнам, які стосуються регулювання крипто валют та цифрових активів у сфері своєї компетентності. Базельський комітет з банківського нагляду, запропонував принципи правового регулювання ВА у конкретній сфері – у сфері діяльності банків, фінансових установ. Міжнародна організація IOSCO видала для консультацій детальні рекомендації для юрисдикцій по всьому світу щодо того як регулювати крипто активи, а міжнародна організація OECD активно досліджує питання оподаткування крипто активів. G20 представила результати глобальних підходів до регулювання крипто активів з міжнародною гармонізацією стандартів у сфері крипто активів.

І законодавство України і міжнародні правові принципи та норми регулювання віртуальних активів, крипто активів ще перебувають на етапі активного формування. Тому важливо в ЗУ «Про віртуальні активи» внести основні засади регулювання у цій сфері, які визначатимуть мету, стратегічне спрямування ухвалення, змін та доповнень до законодавства. Ці засади будуть підставою для злагодженого правового регулювання внутрішньодержавного та міжнаціонального.

Література

1. Федоров М. Для ЗСУ вже пожертвували криптовалюти на майже 13 мільйонів доларів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zsu-pozhertvy-kryptovaliuty/31728374.html> (дата звернення: 11.02.2025).
2. Гетьманцев Д. В Україні криптовалюту планують легалізувати до літа 2025 року. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/02/07/144909245/> (дата звернення: 11.02.2025).
3. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
4. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення: Рекомендації FATF. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf> (дата звернення: 11.02.2025).
5. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
6. Серія стандартів ISO/IEC 27000. URL: <https://www.iso.org/ru/standard/iso-iec-27000-family> (дата звернення: 11.02.2025).
7. IMF-FSB Synthesis Paper: Policies for Crypto-Assets. 07.09.2023. URL: <https://www.fsb.org/uploads/R070923-1.pdf>
8. Основні принципи ефективного банківського нагляду: Базельський комітет з банківського нагляду. Квітень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7.
9. IOSCO Sets the Standard for Global Crypto Regulation: IOSCO/MR12/2023 Madrid, 23 May 2023. URL: <https://www.iosco.org/news/pdf/IOSCONEWS693.pdf>
10. Crypto-Asset Reporting Framework: Frequently Asked Questions (First release September 2024); OECD. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-transparency-and-international-co-operation/faqs-crypto-asset-reporting-framework.pdf>
11. Тарасовський Ю. Рада з фінансової стабільності G20 закликала посилити правила регулювання криптовалют для захисту клієнтів. 17.07.2023. URL: <https://forbes.ua/news/rada-finan-sovoi-stabilnosti-g20-zaklikala-posiliti-pravila-regulyuvannya-kriptovalyut-dlya-zakhistu-klientiv-17072023-14833>
12. Consultative report on regulation, supervision and oversight of crypto-asset activities and markets, including a set of high-level recommendations URL: <https://www.fsb.org/2023/07/high-level-recommendations-for-the-regulation-supervision-and-oversight-of-crypto-asset-activities-and-markets-final-report/> (дата звернення: 11.02.2025).
13. Про стимулювання розвитку цифрової економіки України: Закон України від 01/01/2025 р. № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

Анотація

Мельниченко О. В. Актуальність міжнародно-правових ініціатив з регулювання крипто активів для України. – Стаття.

Цілий ряд міжнародних організацій оперативнo у межах своїх компетенцій розвиває сферу правового регулювання крипто активів. Міжнародні рекомендації FATF містять чіткі вимоги до регулювання обігу віртуальних активів, особливо у сфері боротьби з відмиванням грошей (AML) і фінансуванням тероризму (CFT). Європейське законодавство з прийняттям країнами-членами ЄС у 2023 р. регуляторних рамок Markets in Crypto-Assets (MiCA) створило уніфіковане регуляторне середовище для ліцензування, захисту інвесторів, корпоративного управління та прозорості у сфері крипто активів. Міжнародна організація із стандартизації (ISO) забезпечує міждержавне правове регулювання технічної організації і підтримки віртуальних активів. МВФ розробило свої політичні рекомендації та технічну допомогу країнам, які стосуються регулювання крипто валют та цифрових активів у сфері своєї компетентності. Базельський комітет з банківського нагляду, запропонував принципи правового регулювання ВА у конкретній сфері – у сфері діяльності банків, фінансових установ. Міжнародна організація IOSCO видала для консультацій детальні рекомендації для юрисдикцій по всьому світу щодо того як регулювати крипто активи, а міжнародна організація OECD активно досліджує питання оподаткування крипто активів. G20 представила результати глобальних підходів до регулювання крипто активів з міжнародною гармонізацією стандартів у сфері крипто активів.

І законодавство України і міжнародні правові принципи та норми регулювання віртуальних активів, крипто активів ще перебувають на етапі активного формування. Тому важливо в ЗУ «Про віртуальні активи» внести основні засади регулювання у цій сфері, які визначатимуть мету, стратегічне спрямування ухвалення, змін та доповнень до законодавства. Ці засади будуть підставою для злагодженого правового регулювання внутрішньодержавного та міжнаціонального.

Ключові слова: віртуальні активи, крипто активи, податковий, відмивання грошей, міжнародна організація, цифровізація, правове регулювання, право, інвестиції, гармонізація.

Summary

Melnichenko O. V. Relevance of international legal initiatives for crypto asset regulation in Ukraine. – Article.

A number of international organizations are actively developing the legal framework for regulating crypto assets within their respective competencies. The international FATF recommendations set clear requirements for regulating virtual asset transactions, particularly in the areas of anti-money laundering (AML) and countering the financing of terrorism (CFT). With the adoption of the Markets in Crypto-Assets (MiCA) regulatory framework by EU member states in 2023, European legislation has established a unified regulatory environment for licensing, investor protection, corporate governance, and transparency in the crypto asset sector.

The International Organization for Standardization (ISO) facilitates interstate legal regulation of the technical organization and maintenance of virtual assets. The International Monetary Fund (IMF) has developed policy recommendations and technical assistance for countries within its competence regarding cryptocurrency and digital asset regulation. The Basel Committee on Banking Supervision has introduced principles for the legal regulation of virtual assets within a specific domain—the activities of banks and financial institutions.

The International Organization of Securities Commissions (IOSCO) has issued detailed recommendations for jurisdictions worldwide on how to regulate crypto assets, while the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) is actively researching the taxation of crypto assets. The G20 has presented results on global approaches to regulating crypto assets with a focus on international standard harmonization.

Both Ukrainian legislation and international legal principles and norms governing virtual and crypto assets are still in the process of active development. Therefore, it is essential to incorporate fundamental regulatory principles into the Law of Ukraine "On Virtual Assets", which will define the purpose and strategic direction for adopting, amending, and supplementing the legislation. These principles will serve as a foundation for coherent legal regulation at both the national and international levels.

Key words: virtual assets, crypto assets, taxation, money laundering, international organization, digitalization, legal regulation, law, investments, harmonization.